

Választások a két világháború közti romániai magyar kisebbségpolitikában

Összeállításunk - a teljesség igénye nélkül - arra vállalkozik, hogy betekintést ad a romániai Országos Magyar Párt vezetőinek választási döntéseibe. Ebben az esetben a választás szót két értelmezésben használjuk. Egyrészt mint egy intézményt (parlament, helyhatósági és kamarai választások), másrészt mint döntési helyzetet, amely a többségi politikai erőkhöz, valamint a budapesti magyarságpolitikához való viszonyban és a párt vezetésén belül jelent meg.

Az első három anyag a választási problémát mint intézményt járja körül. A kilenc parlamenti választás adataiból, a megválasztott képviselők és szenátorok számából a demokratikus politikai jogegyenlőség érvényesülésére nézve vonhatunk le következtetéseket. Az 1930-as helyhatósági választások eredményei az erdélyi helyi társadalmak szintjén mutatják meg ugyanezt. De Fritz Lászlónak, az OMP főhivatású statisztikusának, adatgyűjtőjének írásában már megjelenik a helyi koalíciók révén kialakuló sokszínű erdélyi, városi politikai élet is, amelyben a magyarság megkerülhetetlen tényező. Fritz itt közölt második írása pedig azzal foglalkozik, hogy a megválasztott tanácsok milyen tényleges jogkörökkel bírnak. Pontosabban arról kaphatunk átfogó képet, hogy a központi pártpolitikai, kormányzati akarat, egy kívülről bevitt jogintézménnyel, hogyan gyűri maga alá, a helyi erőviszonyokkal együtt az erdélyi városi és megyei politikálást.

A parlamenti választások eredményeit összegző áttekintő táblázat, az adatközlésen túl, az arányok bemutatásával értelmezhető. Arra a kérdésre, hogy milyen volt a romániai magyarok választói magatartása, vagyis hány százalékuk szavazott az OMP-re, a választási visszaélések miatt nagyon nehéz pontos választ adni. Az adott korszak három magyar kisebbségi társadalma közül - külső és belső okok miatt - Jugoszláviában volt a legbizonytalanabb a Magyar Párt legitimitása.¹ Csehszlovákiában a magyar nemzetiségű választók harmada-negyede szavazott rendszeresen a nem magyar pártalakulatokra (területileg ez az arány Kárpátalján jóval nagyobb volt).² Romániában az OMP vezetésével szembeni csoportok lényegében nem tudtak intézményesülni. A román pártok színeiben induló ún. disszidens csoportok súlyát a választási csalások miatt nehéz megítélni. A politikai erőviszonyokat tovább torzította, hogy az 1926-os választási törvény szerint a szavazatok 40%-át elért párt eleve megkapta a parlamenti helyek felét, majd a megmaradt helyeken a többi párttal együtt a választási eredmények alapján osztozott. A második viszonyítási pontot az képezi, hogy mikor, milyen körülmények között tudta a legtöbb képviselőt a parlamentbe juttatni az OMP. A táblázatból kiderül, hogy az 1926-os választás volt ebből a szempontból a legsikeresebb, amikor 26 parlamenti helyet sikerült megszereznie, a kormánypárttal kötött előzetes paktum nyomán. Az 1928-as választáson és 1937-ben egyaránt 22 parlamenti helyet szerzett az OMP. Az előbbi háttérben az állt, hogy akkor került sor a korban mindenki által legtisztábbnak elismert, Maniu kiírta választásokra. A királyi diktatúra bevezetése előtti utolsó választáson a magyar helyek száma a román politikai rendszer széttagoltságával, illetve ennek következtében azzal magyarázható, hogy a győztes pártnak nem sikerült megszereznie a prémiumhoz szükséges szavazati arányt.³ Az OMP a legkevesebb parlamenti helyhez 1922-ben jutott, amikor még a választói névjegyzék összeállításával is diszkriminálták a magyarságot. A második leggyengébb eredményt pedig akkor érték el, amikor a Német Párttal közös listán indultak, 1927-ben. A harmadik viszonyítási pont a politikai jogegyenlőség szempontjából a megszerzett parlamenti helyek arányának összevetése a nemzetiségi/anyanyelvi adottságokkal. Még akkor is, ha tudjuk, hogy nem minden magyar választó szavazott etnikai pártjára, nagyok az aránytalanságok. Az 1930-as népszámlálás szerint Románia lakosságának 77,85%-a volt román nemzetiségű, 9,67% magyar és 4,64% német. Anyanyelv szerint: 79,54% román, 10,87% magyar, 4,45% német. Ezzel szemben a legnagyobb arányban 1939-ben voltak jelen a parlamentben magyarok a Nemzeti Újjászületés Frontjának lajstromán: 3,48%-os aránnyal a képviselőházban és 6,8%-kal a szenátusban. Ugyanez 1926-ban 3,6%, illetve 5,8% volt. A legkisebb arányban az 1922-es választások után kerültek a parlamentbe az OMP képviselői: 0,81%, illetve 1,7%-kal. A kilenc választás arányait összesítve az OMP a romániai magyar népesség arányszámának kb. 1/3-át kapta meg (átlagolva a képviselőházban 3%, a szenátusban pedig 2,52%). Ezzel szemben a Német Párt rendszerint elérte a német népesség romániai arányának felét - kivéve az 1927-es

választást, amikor az OMP-vel kisebbségi blokkot hozott létre.

A politikai jogegyenlőtlenség kezelésére szolgáltak a különböző román pártokkal kötött paktumok. A német kisebbségpolitika az 1927-es választást kivéve mindig a kormánypárttal kötött paktumot. Az OMP egyedül 1926-ban az Averescu vezette Néppárttal kötött együttműködési megállapodást a parlamenti választásokra. Ezt megelőzően már 1923-ban kötöttek egy paktumot, de azt az OMP felbontotta az 1926-os közigazgatási választásra a Nemzeti Liberális Párttal előkészített megállapodás miatt. Hasonlóan félresikeredett az 1937-es választások után a Goga-kormányval kötött paktum is: mire magyarországi nyomásra az OMP vezetői elfogadták volna, a kormány lemondott.⁴

Az itt közölt negyedik dokumentum az 1925-1926-os OMP - Nemzeti Liberális Párt közti paktumtárgyalásokat mutatja be. A kolozsvári magyar konzulátus vezetője készítette a bukaresti követség számára, alapvetően Ugron István elbeszélését közvetítve. A *szereplőket* négy csoportba sorolhatjuk. A Liberális Párton belüli tárgyaló miniszterek (Constantinescu és Lăpedatu), illetve I. Brătianu miniszterelnök, aki nem vállalta a megállapodás aláírását. Az OMP-n belül is létezik egy tárgyalóküldöttség Bernády György vezetésével, akik döntően a liberális párti orientáció hívei. A párt központi vezetése kényszerből fogadta el a tárgyalásokat, hogy a helyi politikában meg tudja őrizni a magyarság erdélyi pozícióit. E vezetők közül Ugron István egyensúlyozó szerepben jelenik meg, míg Bethlen György az önálló politizálás híve, az Averescuékkel kapcsolatot tartó Gyárfás Elemérrrel együtt.

Egy másik értelmezési megközelítésben az alkalmazott *technikákat* lehet sorba venni. Magyar részről az egyik kulcsprobléma, hogy hogyan lehet *ellenőrizni* a liberálisokhoz egyébként is közel álló Bernádyt? Ezt mellérendelt küldöttekkel és a kolozsvári vezetés felé való szigorú beszámolási körtelezettséggel próbálták megoldani. Román részről is Bernády a kulcsfigura: Constantinescu miniszter a tárgyalások kimeneteléről függetlenül felajánlja neki a marosvásárhelyi polgármesterséget. Az ellenőrzés a paktum szövegére is kiterjed, ezért tárgyalja meg a szélesebb körű magyar vezetés, ahonnan majd a román sajtóba is kiszivárog, talán épp azért, hogy ne kerüljön aláírásra. S ez jó indok volt Brătianunak is arra, hogy ne kelljen vállalni az addigi politikájával szemben (amely azt hirdette, hogy nincs szükség külön magyar pártra, illetve Tătărescu próbálkozott azzal, hogy kétségbe vonja az OMP vezetőinek legitimitását⁵) az együttműködés aláírását.

A második kulcsprobléma az *elfogadás* kérdése. Ugron alapvetően abban gondolkodik, hogy az előző paktumhoz hasonlóan a pártok vezetői írják alá a megállapodást, de ezt Brătianu nem vállalta. Mivel a helyi tárgyalások már előrehaladott állapotban voltak, nem lehetett semmissé tenni az addig történeteket. Ezért a végső döntést a helyi tagozatokra bízta a pártelnök. Annak érdekében, hogy ezek a döntések a liberálisok felé közelítsék a helyi vezetőket, a Bernády által vezetett tárgyalócsoporthoz elküldte a másik táviratot. Ez utóbbi azonban nem érte el a célját, legfeljebb zavart okozott. Ellenben végérvényesen megrontotta Ugron István pártelnök és a már kijelölt utód Bethlen György és Bernády, Teleki, Paál közti viszonyt, akik rövidesen marginalizálódtak a párton belül.

A tervezett *paktum tartalma* gyakorlatilag az erdélyi magyarság politikai jogegyenlőségének megteremtésére, az addigi diszkriminációs szabályok felszámolására vonatkozott. Ezért is fogadták el a tagozati elnökök a tárgyalások eredményeit, hisz az Erdélyben hagyományosan erős helyi nemzetiségi politizálás⁶ megteremtésének lehetőségét láthatták benne.

Az 1926. február 17-20-i közigazgatási választásokon, miután a liberális párti prefektusok nem gördítettek akadályt a szervezkedés és a választási kampány elé, és *a választások* is magyarellenes diszkrimináció nélkül folytak le, a 49 erdélyi városból 30-ban az OMP által támogatott lista győzött. A korszak legnagyobb politikai sikerét érte el ekkor az OMP.

Az utolsó itt közölt dokumentum Ugron István pártelnök lemondásának hátterét világítja meg. Az okokat három csoportba sorolhatjuk, de ezek közül csak az egyik, a paktumpolitika változása miatti, került a nyilvánosság elé.⁷ A párton belüli irányzatok közti egyensúly megtartása érdekében egy új integráló személyiségre volt szükség. Már az 1924-es elnökválasztás körüli vitának is az volt a kulcskérdése, hogy nem választhatnak meg olyan embert, aki megosztaná az erdélyi magyar elitet. A Bethlen István és Ionel Brătianu által egyaránt támogatott Bernády György azonban ilyen személyiség volt. Vele szemben a történelmi osztály képviselőjében megjelenő Bethlen György körül alakult ki egyetértés, de akkor ezt a kinevezést nem lehetett keresztülvinni. A paktumváltások és az elkövetkező választások időszaka jó lehetőséget kínáltak arra, hogy kész helyzet elé állítva a közvéleményt ne induljanak be az új elnök kinevezésével kapcsolatban területi és csoportos harcok, illetve a budapesti és a bukaresti nyomásgyakorlás. A lemondást kiváltó harmadik ok Bánffy Miklós hazatérésében és erdélyi közéleti munkájában keresendő. Ugron a volt magyar külügyminiszter bármiféle politikai szerepvállalását az OMP-ben károsnak tartotta volna, és úgy vélte, hogy a

román politika sem engedné ezt meg. Itt megint az OMP egységének és stabilitásának az igénye tért vissza a román kormányzattal szemben, de közvetetten a budapesti kormányzattal is, hisz egy volt magyarországi kormánytagról volt szó. Bánffy hazatérése után nem sokkal a - Bethlen István által ellenőrzött - Kolozsvári Takarékpénztár Rt. igazgatótanácsának elnöke lett, és ezt követően egy sor kulturális intézmény itt talált támogatóra.⁸ Tehát Ugron attól is tarthatott, hogy a budapesti magyarságpolitika képviselőjével kell Erdélyben szembenéznie. A leköszönő pártelnök erre a feladatra is Bethlen Györgyöt - aki származása, társadalmi presztízse révén partnere lehetett Bánffynak - tartotta a legmegfelelőbbnek.

Dokumentum összeállításunkban arra törekedtünk, hogy a választásokon mint intézményeken és a választási eredményeken túl a kisebbségpolitika alkufolyamataiba adjunk betekintést.

Jegyzetek

- 1 A. Sajti Enikő: A jugoszláviai magyarok politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai (1918-1941). *Regio* 1997. 2. sz. 5-31.
- 2 Angyal Béla: A csehszlovákiai magyarság választói magatartása a két világháború között. Megjelenés alatt: *Fórum* 2001. 1. sz.
- 3 Ha akkor a Liberális Párt paktumot köt az OMP-vel, meg lehetett volna a parlamenti biztos többség. Ennek hiánya azonban az alkotmányos királyság sorsát döntötte el: a választások nyomán kialakult helyzetben került sor a királyi diktatúra bevezetésére. Lásd Mikó Imre: *Huszonkét év*. Budapest, 1941, Studium, 195-197.
- 4 A paktumpolitika összefoglalásához lásd Bárdi Nándor: A romániai magyar kisebbség kisebbségpolitikai stratégiái. *Regio* 1997. 2. sz. 32-64.; Mikó Imre *i.m.* 39-84.; Gyárfás Elemér: Az első kísérlet. *Magyar Kisebbség* 1937. 2. sz. 41-70. és 3. sz. 77-99.
- 5 Willer József: Tárgyalás után. *Magyar Kisebbség* 1924. 12. sz. 485-488.
- 6 Az erdélyi román nemzeti mozgalom derékhadja a megyei törvényhatósági munkában szocializálódott 1918 előtt. A magyar kisebbség közvélemény-formálói (politikusok és újságírók) a húszas években még a román példa, a román nemzeti mozgalom stratégiáját tartották iránymutatónak.
- 7 Jakabffy Elemér: Ugron István lemondása. *Magyar Kisebbség* 1926. 8. sz. 277-282.
- 8 Bárdi Nándor: Keleti Akció. *Regio* 1995. 4. sz. 14.

- [Bodó Barna: Választás és váltás](#)
- [Jakabffy László: Egy vélemény Biharból](#)
- [Ráduly Róbert: Szövetség az önkormányzatokban](#)
- [Szász Jenő: RMDSZ és médiadiktatúra](#)
- [Bárdi Nándor: Választások a két világháború közti romániai magyar kisebbségpolitikában](#)
- [A romániai magyar és német népkisebbség parlamenti képviselőitinek számadatai kilenc választásról](#)
- [Dr. Fritz László: A közigazgatási választások eredményei](#)
- [Dr. Fritz László: A Iorga-kormány "interimár-bizottságai" és a magyar nemzetkisebbség](#)
- [A Magyar Párt paktumtárgyalása](#)
- [\[Ugron Istvánnak, az OMP elnökének lemondása\]](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000. A megyei tanács megválasztása](#)
- [A megyei tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [A helyi tanács megválasztása](#)
- [Önkormányzati választások 1996-2000](#)
- [Polgármesterek megválasztása](#)
- [Székely István: Cselekvési alternatívák 2001 tavaszán](#)
- [Jürgen Habermas: Az európai nemzetállam és a globalizáció hatásai](#)
- [Romániai magyar választók 2000 szeptemberében](#)
- [Demeter M. Attila: Negatív és pozitív szabadság, liberalizmus és kommunitarizmus](#)
- [Győri Szabó Róbert: A parlamenti pártok és az alapszerződések \(1994-1997\)](#)
- [Horváth Krisztina: A Hasan és Chaush c. Bulgária ügy és a kisebbségi jogok védelme, avagy a muftik törlik át a hallgatás falát?](#)
- [Varga Attila: Állam és egyház viszonyrendszerének elemzése](#)
- [Boga Emese: Az ígélet mint árucikk](#)

- [Fákó Péter: A gazdasági növekedés alakulása Romániában \(1991-1997\)](#)
- [A nemzetiségi irodalom válogatott bibliográfiája](#)
- [Bognár Zsolt: Róluk, de nélkülük...](#)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék